

Colònies industrials: la fàbrica de Catalunya

Amb un quart de segle de retard respecte a la pionera Gran Bretanya, la industrialització picà amb insistència a terres catalanes i entrà amb embranzida al segon terç del segle XIX. Amb les fàbriques retallant l'horitzó geogràfic i metafòric de la nova Catalunya, aviat les colònies industrials es convertiren en la icona d'una revolució que canviaria de dalt a baix l'economia i la societat del Principat. Veritables ciutats en miniatura que colonitzaren al seu pas les conques fluvials buscant l'energia necessària per dur a terme la seva comesa, les colònies esquitxen els mapes de l'època i, malgrat que ara no es trobin en funcionament, consoliden la fesomia de comarques senceres, com el Ripollès, Osona, el Berguedà, el Bages o el Baix Llobregat. En un intent per preservar la història més propera i donar al patrimoni industrial l'estatus que ningú discuteix al cultural, entitats com el Museu de la Tècnica i la Ciència de Catalunya busquen alternatives per evitar que aquests testimonis directes de la industrialització

Resseguir les conques del Llobregat i el Ter és un bon exercici de memòria històrica de la Catalunya més industrial, amb un reguitzell de colònies que bevien l'energia dels recursos hidràulics. Avui, aquelles colònies industrials es debaten entre la supervivència per la protecció del patrimoni industrial i la mort a mans de l'oblit.

catalana caiguin en l'oblit i que, per contra, s'adaptin als nous temps exhibint tota la seva majestuositat.

De l'escàs carbó a la gratuïtat de l'aigua. Definides com a petites ciutats incrustades en àmbits rurals, les colònies industrials apareixen com a conseqüència del desercís del carbó autòcton i la necessitat de trobar una nova energia que permetés moure les màquines de manera més rendible. L'aigua era la so-

lució. Molts empresaris van traslladar-se fins a les conques dels principals cabals catalans, com el Llobregat, el Cardener o el Ter, on crearen les anomenades "fàbriques de riu". L'aprofitament de l'aigua com a font d'energia es veié afavorit per la promulgació de la Llei de Colònies Agrícoles, el 1855, que pretenia transformar en conreu els terrenys erms i que, a partir de 1868, amplià a finalitats industrials els avantatges concedits fins llavors a les colònies agrícoles.

Les condicions eren, per als empresaris, immillorables. Amb inversions relativament moderades per a realitzar les obres bàsiques d'infraestructura, molts d'ells aprofitaren antics molins fariners o bons salts d'aigua per engegar la seva maquinària i aprofitaren l'exempció de pagar qualsevol tribut per les seves activitats industrials durant un període que oscil·la entre els deu i els quinze anys. Malgrat que el sector tèxtil aglutinà un gran gruix de les colònies de l'època, no podem oblidar que hi va haver importants colònies mineres, com les de Carbó a Sant Corneli (Berguedà) o Ogassa (Ripollès), així com d'altres de més modernes, com les de potassa a Balsareny, Sallent, Cardona i Súria o la metal·lúrgica de Flix.

La colònia, per dins. Malgrat que, del centenar de colònies que van aflorar a la Catalunya industrial de l'època —de les quals 75 pertanyen a l'àmbit tèxtil—, no en trobarem dues d'iguals, sí que és cert que, sovint, aquests assentaments presenten característiques comunes. Una colònia industrial genèrica compta amb tres parts ben diferenciades: l'espai productiu, el de residència i el de domini. A Catalunya arrelaren amb força les fàbriques de pisos, les més adients perquè s'adaptaven als espais estrets i als forts pendents de les valls del Ter i el Llobregat. El model de fàbriques de nau exigeix més espai per edificar-hi, per això aquesta solució és menys freqüents, tot i que trobem excel·lents exemples a les colònies de l'Ametlla de Merola (Puig-reig, Berguedà) i Can Sedó (Esparreguera, Baix Llobregat). La torre de l'amo i l'església s'erigiren com a símbols de poder d'una colònia sovint mal vista pels ajuntaments veïns, que veien anar-se'n una part important de la seva població sense poder-hi fer absolutament res.

El futur del patrimoni industrial. La situació de les colònies industrials al territori català és, ara per ara, molt desigual. Mentre que algunes colònies han estat reinventades per afrontar una nova etapa, sempre defensant el seu testimoni del procés d'industrialització catalana, d'altres malviuen fins, finalment, caure en l'oblit. Per a Eusebi Casanelles, director del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, el principal problema

El cas Güell: la colònia modèlica

L'any 1890 s'inicià la construcció de la Colònia Güell, que suma les experiències d'Eusebi Güell, un industrial de fortuna consolidada i una particular barreja d'il·lustració i filantropia, i Antoni Gaudí, el millor arquitecte de l'època. Del seu despatx sortí aquesta colònia modèlica, instal·lada a Santa Coloma de Cervelló (Baix Llobregat), que pretenia convertir-se en un suburbi obrer de baixa densitat en un entorn rural. El primer tret diferencial és la presa de consciència del disseny urbà com a instrument de control social. Baixa densitat, qualitat ambiental, serveis urbans i allunyament de la fàbrica poden evitar l'amenaça de la violència obrera. El treballador ha de gaudir dels beneficis del sistema. Per això s'augmenta el seu nivell de vida, s'estableixen formes de promoció social i són educats en la moral del rendiment i l'ordre. Al contrari que les colònies de riu, la Colònia Güell juga d'entrada la carta d'una urbanitat premeditada i diluïda en el suport rural.

és que "al nostre país manca un pla de patrimoni industrial que analitzi la situació dels diversos sectors d'aquest patrimoni". I també apel·la a la conscienciació col·lectiva: "Mentre els anglesos ensenyen amb orgull el seu patrimoni industrial, com ho farien amb el seu patrimoni arqueològic, aquí ho valorem ínfimament, i en tot cas pel seu valor artístic, no pel seu valor industrial."

Certes experiències de revalorització del patrimoni industrial que s'alça a les riberes de les nostres conques fluvials ens conviden a endinsar-nos en aquest període d'or de la industrialització catalana. El Parc Fluvial Colònies del Llobregat torna a donar vida al tram comprès entre Navàs i Berga, la seqüència de colònies tèxtils més intensa de tot el Principat. El Parc del Ter també es con-

solida com a emblema de la recuperació del reguitzell de colònies industrials que allí s'instal·laren. En alguns casos, com el de la Colònia Borgonyà (Sant Vicenç de Torelló, Osona) o la Colònia Sedó (Esparreguera, Baix Llobregat) s'han reconvertit en museu per donar a conèixer com era i com es vivia en una colònia industrial. Alguns dels antics pisos dels treballadors de la Colònia Vidal de Puig-reig també s'han rehabilitat per consolidar una oferta hotelera ben singular, sota l'epígraf de turisme industrial. D'altres, aprofitant la proximitat amb Barcelona, obren la porta de l'esperança de convertir-se en una veritable i curiosa opció per establir-hi la segona residència.

Laura De Andrés